

Nic lepšího než kritickou racionalitu nemáme

Všichni dobře víme, že náš přítel, kolega a pedagog, filosof a religionista, Otakar A. Funda, doslova nesnáší slavení. Vždy apeluje na pokoru nejen ve filosofování a nikdy nezapomene zmínit Lactantiův výrok, že „moudří sebe neslaví“. To jsem přirozeně měla na paměti již před deseti lety, kdy jsem organizovala konferenci u příležitosti Fundových 70. narozenin a následně editovala sborník příspěvků *Po cestách kritického myšlení*. Vyškolená milovanou německou filosofickou tradicí jsem nicméně už tenkrát nemohla jinak, než u příležitosti jubilea mého profesora a mentora vyjádřit úctu jeho význačným myšlenkám. Proto si i nyní – po deseti letech, navíc u příležitosti

jmenování Otakara A. Fundy toho času prvním emeritním profesorem Západočeské univerzity v Plzni – troufám přijít s tímto skromným *Festschriftem*, jenž je sice koncipován odlišně než ten minulý, ovšem cíl má stejný: vyjádřit uznání a poděkování tomuto člověku, jenž nás všechny, kteří jsme přispěli svými krátkými eseji, inspiroval ke kritické pokoře před životem jako hodnotou o sobě a zároveň odvaze myslet za hranice autopilota všedních dní, patetických náboženských berliček a obezliček, ba i zdánlivě rigidních filosofických škatulek.

Pro ty, kdo snad Otakara A. Fundu neznají, si zde krátce dovolím shrnout to nejdůležitější z jeho životních a myslitelských milníků.¹ Studoval *teologii*

---

¹ Podrobněji viz má kapitola „Kritická racionalita H. Alberta a O. A. Fundy“, in *Po cestách kritického myšlení*, J. Paitlová (ed.), Praha: Karolinum 2015, s. 44–58.

na univerzitách v Praze a Basileji, ale kvůli obstrukcím komunistického režimu promoval až v roce 1981 na Komen-
ského evangelické bohoslovecké fakul-
tě v Praze. Po změně režimu se v roce
1990 habilitoval v oboru *filosofie nábo-
ženství* na Husitské teologické fakultě
Univerzity Karlovy a v roce 2003 byl na
návrh Filosofické fakulty Masarykovy
Univerzity v Brně jmenován profesorem
pro obor *filosofie*. Od devadesátých let
působil na Pedagogické fakultě v Pra-
ze a poté na Katedře filozofie Západo-
české univerzity v Plzni, kde se s erudicí
a elánem sobě vlastním zabýval ze-
jména filosofií náboženství a religioni-
stickým výkladem křesťanských kořenů
Evropy. Nutno podotknout, že Fundovy
přednášky se mezi studujícími těšily
veliké přízni, neb jeho osobní zanícení
pro téma, hluboký vhled do problema-
tiky, smysl pro napětí a řečnický talent
braly dech.

Ovšem Funda byl nejen akademicky vzdělaným teologem, nadto též dlouho působil jako evangelický farář, neboť jak sám píše, *teologie* mu nikdy nebyla jen teoretickou záležitostí, ale „dynamickým zápasem myšlení, života a víry“.² Osudná se mu však v tomto ohledu stala jeho odborná práce, kdy se snažil pokračovat v Bultmannově projektu existenciální interpretace křesťanské víry. Tato interpretace byla založena na takzvaném projektu *demytologizace* křesťanské zvěsti, tj. výkladu víry na základě existenciálního vyznání. Tato Fundova snaha, která započala v osmdesátých letech minulého století, se mu vskutku podařila dotáhnout do konce, zejména pak v jeho knize *Ježíš a mýtus o Kristu* (2007), kde na základě kritické práce s prameny dospěl k závěru, že

---

² O. A. Funda, „Příběh kritického směřování“, in *Po cestách kritického myšlení*, J. Paitlová (ed.), Praha: Karolinum 2015, s. 13.

historický Ježíš zemřel na kříži, a popsal, jak se u raných křesťanů postupně rozvíjel mýtus o Kristu jako vykupiteli a synu Božím.³ Přitom je třeba zdůraznit, že spolu s touto důslednou demytologizací víry se Funda stal (nebo lépe: nemohl nestát) ateistou. Tento postoj shrnul později ve svém spise *Racionalita versus transcendence* (2013): „Nestačí demytologizovat ten či onen biblický mýtus, ale je třeba demytologizovat samu kategorii Bůh, kategorii transcendence.“⁴

Víra tak pro Fundu již nadále nebyla nadpřirozeným zvěstováním, nýbrž bytostně lidským vyznáním, které bylo a je významným *lidským* jevem dějin a kultury. Právě na tomto pohledu je

---

³ Viz O. A. Funda, *Ježíš a mýtus o Kristu*, Praha: Karolinum 2007.

⁴ O. A. Funda, *Racionalita versus transcendence. Spor Hanse Alberta s moderními teology*, Praha: Filosofia, 2013, s. 11.

založeno jeho bádání o vzniku raného křesťanství, jímž se zasloužil o etablování *religionistiky* jako hodnotově neutrální historicko-kritické vědy o náboženství v českém akademickém prostředí. Vedle toho konsekventně rozvíjel i obecné otázky z oblasti *filosofie náboženství*, která „nevede spor o boha“, ale s odstupem, opět kriticky a zároveň s pokorou vůči tématu se táže, „co na tom člověk má, že je náboženský, proč náboženství tvoří a jaké pojetí světa, života a člověka artikulují náboženské mýty, rity, nauky, dogmata a věroučná a etická schémata“.⁵ Obzvláště na důsledné rozlišování *religionistiky* a *filosofie náboženství* od *teologie* a *náboženské filosofie* Funda neustále apeluje.

---

⁵ O. A. Funda, *K filosofii náboženství*, Praha: Karolinum 2017, s. 31.

Mýlili by se však ti, kdo by Fundu považovali za smířlivého filosofického sluníčkáře. Na základě závěrů svých religionistických bádání totiž jasně a zřetelně konstatuje ve prospěch ateismu: „Žádné Ježíšovo vzkříšení se nekonalo!“⁶ Nebo: „Vykoupení je iluze.“⁷ A dále: „Vše nasvědčuje tomu, že není žádný Bůh.“⁸ Ani tak ale bůh pro Fundu není jednoduše vyřízené téma. Na základě svého typicky nečernobílého vidění světa, náboženství a filosofických problémů vůbec, proto dodává: „Mýtus o Kristu je jedna z nejkrásnějších lidských iluzí. Je to však zároveň i nebezpečná iluze.“⁹ Funda tedy na jednu stranu vnímá lidské dimenze náboženství, na druhé straně nenávidí *falešná dilemata* a patetický mesianismus, jež jsou

---

⁶ O. A. Funda, *Racionalita versus transcendence*, s. 15.

⁷ Tamtéž, s. 58.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž.

křesťanské ideologii vlastní, a ostře se vymezuje vůči náznakům svévolného dogmatismu, jakož i negativní iracionality či bezbřehého relativismu.¹⁰

Jedno takové falešné dilema – „buď Bůh, nebo zatracení“ – jako odpověď na otázku po smyslu života, překonal Funda pomocí *kritického racionalismu*. Jedná se o filosofický směr založený Karlem Popperem a systematizovaný Hansem Albertem, který vychází z předpokladu omylnosti lidského myšlení a jednání, zároveň též (konstruktivně) z možnosti přiblížit se prostřednictvím pokusů a omylů k pravdě, avšak (kriticky) bez garance jakékoli jistoty, a to nejen v poznání, nýbrž i co se smyslu života týče. Na rozdíl od Poppera a Alberta, není ve Fundově autentickém

---

¹⁰ Funda odlišuje iracionalitu existenciální od iracionality supranaturální a iracionality veskrze negativní. Viz O. A. Funda, *Když se rákos chvěje nad hladinou*, Praha: Karolinum 2009, s. 88.

pojetí kritický racionalismus nadále protikladem ke klasickému pozitivismu, ale stává se takzvaným *kvalitativním pozitivismem*. Jak sám píše, „kvalitativní pozitivismus není bezduchá, povrchní deskripce, ale je to skutečný vhled, adekvátní zkoumanému jevu, odrážející dotazovanou skutečnost pokud možno ve všech jejích dimenzích“.¹¹ Skutečnost proto představuje pro Fundu 6 K: „komplexitu komplementarity komponent v korelacích, kontinuitě a kontextech“.¹² Skutečnost je proces, který nelze jen tak redukovat na holá fakta nebo atomární věty, zároveň však nemůžeme vzdát snahu o objektivní poznání, kdy „objektivní“ znamená přiměřené objektu, tedy přiměřené předmětu zkoumání v rámci zmíněných 6 K.

---

¹¹ O. A. Funda, *Když se rákos chvěje nad hladinou*, Praha: Karolinum 2009, s. 82.

¹² Tamtéž, s. 111.

Funda je tedy hrdým kritickým racionalistou v intencích kvalitativního pozitivismu, s respektem k mezním existenciálním situacím, na které je racionalita krátká. Proto přes všechno přiznává: „Jakkoli je [racionalita] chatrná a jakkoli selhává, domnívám se, že nic lepšího nemáme.“¹³ A to i v otázkách nejpálčivějších, které se týkají otázky smyslu života. Není snadné překonat patos falešných dilemat, ale kritický racionalista nebude mučednický umírat pro ideje, nebe, Boha nebo cokoli jiného – co kdyby se mýlil?! Život je pro Fundu tou nejvyšší hodnotou o sobě, a to i bez garance posledního smyslu, i v principiální nejistotě, i v mezních existenciálních situacích, kdy racionalita selhává. Obhájil si ateismus nejen argumentačně před akademickou

---

¹³ O. A. Funda, *Když se rákos chvěje nad hladinou*, Praha: Karolinum 2009, s. 119.

obcí, zároveň bolestně sám před sebou, nadto dokázal jít „s kritickou racionalitou za hranice kritického racionalismu“.¹⁴ Lze říci, že Funda pojímá, ba volí *racionalitu jako bytostný modus lidské existence*, a to spolu se vši nezodpověditelností a iracionální zátěží, jež povýšeně neeliminuje, ale pokorně afirmuje. Domnívám se, že tímto bezprostředním zahrnutím existenciální iracionality do kritického racionalismu, dovršuje Albertovo „pouhé“ přemostění objektivního poznání a subjektivního rozhodnutí.

Tím už možná zacházím příliš do filosofických podrobností, nicméně klíčové Fundovo poselství dle mého názoru je, že v životě musíme neustále řešit problémy, nejlépe kriticky racionálně (jak říkal Karl Popper), přičemž je zásadní

---

¹⁴ O. A. Funda, *Glosy – Fragmenty* (ed. J. Svoboda), Praha: Karolinum 2022, s. 106.

přihlížet k naší omylnosti a možnostem realizovatelnosti oněch řešení (jak doplnil Hans Albert), a tak žít bez falešného patosu v intencích našeho existenciálního rozhodnutí, jaký smysl svému životu dáme (jak apeluje Funda). Mně osobně jste, pane Fundo, přesvědčil nejen svými autentickými filosofickými argumenty, ale především jste mi svým upřímným a nezdolným osobním bojem dal *naději*, že racionalita může být smysluplný, ač nikdy dokonalý a všespásný „způsob vnímání, myšlení, jednání – žití i umírání“.¹⁵ Děkuji!

Snad se tedy nebudete zlobit, že jsem s touto otázkou – *Čím mě Funda inspiroval?* – oslovila několik Vašich přátel, kolegů a kolegyň, čtenářů a studujících, a dali jsme dohromady tento nedlouhý *Festschrift*, který nemá za cíl odbornost

---

¹⁵ O. A. Funda, „Racionalita jako způsob vnímání, myšlení, jednání – žití i umírání“, in *Studia Philosophica*, 57 (1), 2010, s. 35–45.

či hlubší poučení, ale spíše sdílení lidské dimenze osobní inspirace. Jak víte, Vaše texty nečtou jen akademičtí filosofové a filosofky, ale i studující, a to nejen z filosofické, nýbrž i pedagogické fakulty rozmanitých (také exaktních) zaměření. Sám píšete, že filosofie je „výchovný počín, který přispívá ke kultivaci lidské osobnosti“.¹⁶ Budiž Vám tyto naše krátké eseje a malby¹⁷ důkazem, že jste k tomuto počínu vysokou měrou svým myšlením, pedagogickou činností i osobním vzorem přispěl. Snad Vám to nepřijde příliš banální, proto prosím přijměte naše srdečné poděkování za to, čím vším jste nás inspiroval.

S úctou
Jitka Paitlová

---

¹⁶ O. A. Funda, *Glosy – Fragmenty*, s. 15.

¹⁷ Malby na základě četby *Glos* vytvořila studentka Pedagogické fakulty ZČU, Šárka Hlavatá.